

Er didaktik og curriculum det samme?

Af Karsten Schnack

www.NNP.dk – 'Artikler' – april 2000

Dette notat er skrevet til brug i forberedelserne af Novo Nordisk projektets studierejse til Boston i april 2000. Tanken har været at skærpe opmærksomheden omkring vanskelighederne i forbindelse med oversættelser af diverse pædagogiske fagudtryk. Der er specielt fokus på "didaktik", da det dels er et meget centralt element i dansk pædagogisk tænkning, og dels er et godt eksempel på, at terminologiske vanskeligheder ofte stikker dybere, end et spørgsmål om sproglig oversættelse. Det er ikke mindst dette forhold, der gør international tankeudveksling og samarbejde både krævende og inspirerende.

Pædagogik rummer påfaldende få fagudtryk. Der inddrages ganske vist ofte fagudtryk fra tilgrænsende discipliner, men af egentlige pædagogiske termer er der ikke mange, der ikke også indgår i det almindelige sprog. Dette forhold kan ses som bevis for, at pædagogik (endnu) ikke er en rigtig videnskab - eller det kan opfattes som udtryk for, at pædagogik beskæftiger sig med spørgsmål af almen interesse, der må kunne drøftes parterne imellem.

To af de få fagudtryk, der så trods alt spiller en stor rolle, er didaktik og curriculum. Læser man pædagogisk faglitteratur, er de ikke til at komme udenom. Nu siges det ofte, at fagudtryks berettigelse består i, at de gør det muligt at tale mere præcist og entydigt om faglige forhold. Men det er slet ikke tilfældet her. Begge ord bruges i en lang række overlappende betydninger, og forholdet imellem dem er meget kompliceret og bundet op i forskellige traditioner.

Ordet didaktik stammer fra det græske didaskein, der betyder noget med at undervise og at lære. Ordet curriculum kommer fra latin, hvor det betyder et løb eller en løbebane - jfr. det stadig brugte 'curriculum vitae' for ens professionelle levnedsløb eller livsbane.

Det er så groft sagt gået sådan, at ordet curriculum er blevet et helt centralt begreb i al engelsksproget pædagogisk litteratur, hvor man til gengæld aldrig taler om didaktik. På tysk og nordisk er didaktik et mere og mere brugt ord. Her optræder ordet curriculum dog også. Der er altså en interessant terminologisk opdeling, indlejret i forskellige faglige kulturer i henholdsvis den angelsaksiske og den nordeuropæiske verden. I de seneste fem til ti år er dette forhold blevet gjort til genstand for en del udforskning på internationale konferencer og i artikler og bøger.

Det er meget komplicerede forhold, vi har med at gøre. Men lad os tage fat dér, hvor man i disse internationaliseringstider ofte først møder problemet i praksis. Hvad skal man kalde 'didaktik' på engelsk?

På engelsk benyttes 'didactics' uhyre sjældent. Grunden er nok bl.a. den, at ordet giver stærke associationer til adjektivformen 'didactic', som er mere i brug. Og af en eller anden grund har 'didactic' fået en meget negativ klang. Når noget gøres på 'didactic' vis, eller 'didactically', så er det moraliserende og/eller docerende og skolemesteragtigt i negativ forstand.

Da didaktiske overvejelser i f.eks. Danmark næsten altid handler om det modsatte, er det et godt råd helt at undlade at bruge ordene 'didactics' og 'didactic' i kommunikation på engelsk. Risikoen for misforståelser er meget stor.

I bedste fald skaber man undren og nysgerrighed. En australsk kollega på besøg på Lærerhøjskolen slog sig på lårene af grin, da jeg forsøgsvis sagde, at jeg var professor i didactics. Det var for ham næsten en 'contradiction in terms'. Og det var det mest eksotiske, han havde været ude for, siden han havde besøgt Papua New Guinea.

I forbindelse med den opblomstrende interesse for at diskutere forholdet mellem den angelsaksiske og den kontinentale tradition dukker ordet 'didactics' ganske vist op en gang imellem også i titler på artikler og bøger. Men de er praktisk taget udelukkende skrevet af nordiske forfattere. Om vi kan slå igennem på denne måde på længere sigt er uvist. Det kræver en masse forklaring på side ét, som nemt er glemt på side otte. En anden løsning, der af og til praktiseres, er i den engelske tekst at skrive Didaktik - og dermed tydeliggøre, at der er tale om et tysk begreb.

Men hvorfor ikke bare bruge gangbare engelske ord? Engelsksprogede pædagoger taler vel også om didaktiske problemstillinger. Lærerhøjskolens skriftserie 'Didaktiske studier' hedder f.eks. på engelsk 'Studies in Educational Theory and Curriculum'. Og det giver for så vidt god mening, men samtidig siger det så også noget om, hvilket didaktikbegreb, der er i spil. For allerede nu er vi nået det interessante punkt, hvor terminologiske spørgsmål ikke kan holdes ude fra faglige og meta-faglige spørgsmål.

Når der i eksemplet ikke blot står curriculum, er det fordi det nogle gange kan opfattes for snævert omkring noget med læseplan. Når det omvendt nævnes, er det fordi, educational theory kan opfattes så bredt, at det ikke behøver være optaget af indholdsdimensionen.

Didaktik kan forstås og afgrænses på mange forskellige måder. I nyere tyske oversigter kan man finde opdelinger, der skelner mellem fire til seks forskellige opfattelser i forhold til genstandsfeltet. Der kan være tale om

- didaktik som læren om undervisning og læring
- didaktik som læren om undervisning
- didaktik som læren om dannelsens indhold
- didaktik som læren om indhold og metode
- didaktik som læren om styrede læreprocesser.

Inden for hver af disse, og i nogen grad på tværs af dem, findes forskellige skoler og retninger. Der er i dag en udpræget tendens i retning af et meget bredt didaktikbegreb, der indbefatter såvel teori som praksis vedrørende både undervisning og læring, og som rummer både en deskriptiv/analytisk og en normativ dimension. Men inden for denne

ramme er der stadig en tradition for et undervisningsperspektiv og et særligt fokus på mål og indhold.

Det er ikke muligt at finde entydige engelsksprogede paralleller til dette. I amerikanske bøger om pædagogisk psykologi er det almindeligt at finde både redegørelse for psykologisk teori og forskning og herpå byggende normative anvisninger på god pædagogisk praksis. Det, der svarer til normativ undervisnings-didaktik, behandles i langt højere grad som anvendt pædagogisk psykologi. I denne forstand kan man sige, at undervisningsteori baseres på forskning i læreprocesser. I den angelsaksiske verden diskuteres teaching, instruction, tuition i højere grad som educational psychology end i den kontinentale pædagogik, hvor undervisningslære (didaktik) traditionelt er en adskilt disciplin med flere pædagogisk filosofiske spekter.

I den angelsaksiske forskningstradition har man også udført mange empiriske undersøgelser af faktiske undervisningsprocesser. Denne type arbejde går oftest under betegnelsen research on teaching - eller teacher thinking. I jo højere grad dette systematiseres og begrebsliggøres i teorier og modeller, jo mere ligner det den deskriptive/analytiske side af didaktikken.

Men så kommer spørgsmålet om indhold. I 16-hundredetallet dukkede ordet curriculum op i pædagogisk sammenhæng som betegnelse for indkredsningen af den viden, den opvoksede skal gennemløbe. Set i et undervisningsperspektiv bliver dette i tysk sammenhæng til Lehrplan, mens man på engelsk fortsætter med at benytte curriculum. I efterkrigstidens Tyskland, og især op igennem 1970'erne, genoplives curriculum-terminen under inspiration fra især USA. Det er således i nyere tid især de indlæringsorienterede didaktikere, der bruger betegnelsen curriculum i reformdiskussionerne vedrørende skolens læseplan.

Curriculum handler således om indholdsdimensionen af didaktikken. Og her kan peges på to i nogen grad modsatrettede tendenser.

På den ene side har man i curriculumtraditionen typisk været optaget af overordnede indholdsbestemmelser af skolesystemer og undervisningsprogrammer, mens man i væsentlige dele af didaktiktraditionen har fokuseret mere på lærerens kriterier for indholdsvalg i planlægningen af undervisning.

På den anden side har man i hvert fald i megen amerikansk curriculumtænkning siden 20'erne set indholdskategorien i snævert samspil med det komplekse sæt af faktorer, der betinger undervisning/læring. Således må indholdet også forstås processuelt som de indtryk, oplevelser eller erfaringer, som eleverne får i forbindelse med undervisningen. I en vis forstand kan man altså sige, at curriculum'et psykologiseres.

Her volder sproget iøvrigt igen problemer. I en dansk og tysk pædagogisk tradition vil man ofte skelne kraftigt mellem oplevelser og erfaringer. Store dele af den erfaringspædagogiske diskussion bygger på denne distinktion. På engelsk hedder begge dele 'experience'. På grund af den behavioristiske tilbøjelighed i så megen amerikansk psykologi vil den processuelle forståelse af curriculum ofte været mere knyttet til elevernes indtryk og oplevelser end til deres erfaringer. Men ikke nødvendigvis. John

Dewey er f.eks. mere sofistikeret end som så. Og så skal man være opmærksom på, at 'experience' i betydningen erfaring er uncountable og altså ikke kan bruges i flertal!

Parallelt hermed kan man have vanskeligheder med didaktikkens dannelsesbegreb. Typisk modsvares det af 'education', men 'education' betyder så meget, f.eks. også uddannelse og opdragelse. Jeg har hørt velvillige amerikanske kolleger foreslå 'formation', men så mister man den centrale didaktiske pointe, at (personligheds)dannelsen for en stor del sker gennem arbejdet med fagene, deres teorier og tilbud om tolkning og mening. At denne pointe er vanskelig at fastholde, viser sig også ved, at det på engelsk er vanskeligt at tale om fagdidaktik. Jeg har hørt skotske kolleger sige: Vi ved godt, hvad det er - and we do it all the time but we don't have a word for it.

Curriculumtraditionen er i øvrigt blevet så mangefacetteret, at et totalt overblik nærmer sig det umulige. William Pinar's over 1000 sideres håndsrækning 'Understanding Curriculum' baner nogle stier. Tilsvarende giver f.eks. Friedrich W. Krons 'Grundwissen Didaktik' en indføring i didaktikkens kompleksitet. Når forskere i disse år alligevel tør stille sig selv og hinanden det umulige spørgsmål, om didaktik og curriculum studies er det samme, bliver svarene naturligvis ret forskellige. En virkelig kender som Ian Westbury fra Chicago konkluderer med et nej og en opfordring til at lære af forskellene snarere end at nedtone dem. Og det er interessant, at han finder den måske største principielle forskel i didaktikkens syn på læreren som ansvarlig planlægger af (indholdet i) undervisningen - en pointe, der har spillet en betydelig rolle i dansk didaktik.

Litteratur:

Didaktik und/oder Curriculum. Grundprobleme einer international vergleichende Didaktik, hrsg. von Stefan Hopmann und Kurt Riquarts in Zusammenarbeit mit Wolfgang Klafki und Andreas Krapp, Zeitschrift für Pädagogik, 33. Beiheft, Beltz Verlag, Basel 1995.

Gundem, Bjørg B. & Stefan Hopmann (eds): Didaktik and/or Curriculum. An International Dialogue, Peter Lang, New York 1998.

Hopman, Stefan & Kurt Riquarts (eds): Didaktik and/or Curriculum, IPN, Kiel 1995.

Kansanen, Pertti: The Deutsche Didaktik, Journal of Curriculum Studies 4/1995, pp 347-352.

Kron, Friedrich W.: Grundwissen Didaktik, Ernst Reinhardt Verlag, München 1993.

Pinar, William F. et al.: Understanding Curriculum, Peter Lang, New York 1995.

Schnack, Karsten: Didaktik og/eller curriculum, Uddannelse 2/94, pp 64-68.

Uljen, Michael: School Didactics and Learning, Psychology Press, East Sussex 1997.